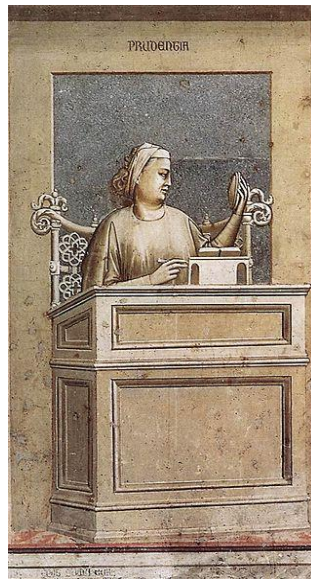

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

OBJECCIONS A L'ÈTICA DE LES VIRTUTS

Hi ha dues objeccions principals a l'ètica de la virtut com a sistema ètic: la vaguetat conceptual de les diverses virtuts i el seu relativisme, perquè les virtuts depenen de les comunitats i no totes les comunitats reivindiquen les mateixes virtuts ni de la mateixa manera. Per això s'acostuma a dir que en general l'ètica de les virtuts són conceptualment molt febles. L'èmfasi en el caràcter no va acompanyat de la coherència argumentativa i la quan adopten una retòrica de “salvació del món” resulten poc creïble.

L'ètica de les virtuts és una tendència minoritària en la filosofia moral contemporània; no ha aconseguit triomfar gaire més enllà de les argumentacions que provenen del camp cristià – i més estrictament del catolicisme romà. La modernitat és individualista i les virtuts comunitàries lliguen malament amb les societats multiculturals i relativistes perquè fan una reivindicació ‘forta’ de la personalitat que les societats líquides no comparteixen. La modernitat és bàsicament utilitarista o kantiana i, sense abominar de les virtuts, tendeix a considerar-les unes proclamacions més aviat retòriques.

Ningú no nega que existeixen virtuts (Aristòtil i Kant en parlen abastament) i que en una bona societat cal incidir sobre el caràcter dels ciutadans. Però és molt difícil evitar el problema de la retòrica de les virtuts. En altres paraules, resulta molt més fàcil proclamar les virtuts estratègicament que exercir-les realment en la pròpia vida i cada dia. La retòrica falsament sublim de les virtuts sovint amaga misèries massa humanes... Elías Canetti va explicar com ell i la *virtuosa* filòsofa Iris Murdoch es dedicaven a fer sessions de sadomasoquisme entre l'aristocràcia anglesa, per posar un exemple. Protegir-de de la gent massa virtuosa és necessari perquè tendeixen a ser una curiosa barreja de pedants i dogmàtics. Fins i tot l'Evangeli (Mateu, 23, 3) recomana fer el que els sacerdots diuen però no el que fan. Quan en públic s'elogia la voluntat i l'esforç i en privat es juga amb astúcia per manipular l'opinió, és obvi que la retòrica de les virtuts pot arribar a resultar fins i tot ofensivament ridícula. Especialment quan s'elogia la humilitat – virtut predilecta en la retòrica de Murdoch a *La sobirania del bé*, per cert (*l'home bo és humil*, etc...)– sempre cal esperar prudentment el pitjor...

Existeixen de debò les virtuts? O tota virtut està destinada a acabar en perjudici? En la mesura que des d'Aristòtil sabem que una virtut està limitada per dos vicis (l'excés i el defecte) i que

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

depenen de les circumstàncies, hom podria dubtar que hi hagi cap virtut no sigui susceptible de degeneració. D'altra banda, com se sap que alguna cosa és o posseeix una virtut intrínseca? Com se sap que una virtut és més que un tòpic propi de la classe mitjana? Tampoc no està gens clar quin és el procés de deliberació que porta a considerar alguna cosa com a virtuosa ni com a universalitzable o recomanable.

El suposat origen tradicional de les virtuts morals és també un argument molt discutible. Les tradicions es reinventen o es reinterpreten sovint segons les necessitats d'una cultura i de vegades són brutals (matar toros) i, per tant, no impliquen un criteri ètic fiable. Cada societat, a més, té les seves pròpies estructures històriques i conceptes com "llibertat" o "justícia" no s'interpreten ara com fa cent anys o com a l'edat mitjana. Simplement, la mateixa paraula significa una altra cosa. Tampoc no és veritat que en la vida el comú de la gent sigui naturalment virtuosa. Creure en un suposat subjecte històric de les virtuts, com fa el tòpic romàntic que considera "el poble" (i de vegades els pagesos) com a dipositaris de la virtut és una pura ingenuïtat. Òbviament, com ja va dir Madison, *"és una quimera suposar que sense la virtut del poble cap forma de govern pugui suposar la llibertat o la felicitat"*. Però el poble és molt poca cosa si no té una educació i elits ben preparades. No totes les virtuts tenen un abast il·limitat, ni hi ha subjectes morals privilegiats en l'àmbit de les virtuts, per molt que sovint es faci l'apologia dels grans homes com a models de moralitat.

Les virtuts tenen una formulació massa genèrica, conceptualment vaga i poc satisfactòria. Generalment se'n fa descripcions sentimentals i es presenten com a preferències (alguna cosa ens emociona i li atribuïm característiques bondadoses, com quan es confon el fet que els obrers estan explotats amb la suposada bondat dels explotats). A més, bàsicament se centren en el jo. Cadascú sigui personalment o segons l'opinió del grup del qual forma part, proclama, exerceix i valora els altres a partir de determinades virtuts. Però no està gens clar que les virtuts d'un home, blanc, heterosexual, cristià i de classe mitjana siguin les de la humanitat.

Que una virtut convingui a un grup o fins i tot que sigui admirable (per ex., el patriotisme) no la fa bona per a tothom. Que algú tingui un determinat caràcter moral no el converteix tal qual (ni a ell ni a la seva suposada o real virtut moral) en universalitzable. Com va dir Maquiavel, la gent que pensa que el món és mortal, però ells i les seves virtuts són immortals és molt perillosa.

És difícil constituir una teoria ètica significativa sense regles explícites per a la conducta moral que ens puguin indicar com actuar en circumstàncies específiques. Apel·lar a grans paraules acaba essent un exercici retòric que no resol cap problema real. Quan segons Iris Murdoch: defensa el valor superior de la humilitat i la defineix com el respecte desinteressat per la realitat algú li hauria de dir que la "realitat" en filosofia sempre cal plantejar-la en plural. Si com diuen algun filòsofs virtuosistes, la virtut és el tipus de vida conforme a la naturalesa humana, caldria preguntar-los si aquest tipus de vida és només un? O potser n'hi ha de diversos i fins contradictoris? Les diferències en la manera com les cultures apliquen les virtuts poden reflectir diferències objectives en les seves circumstàncies i potser arriben a contradiccions irresolubles.